

Отримано: 19 серпня 2019 р.

Прорецензовано: 25 серпня 2019 р.

Прийнято до друку: 29 серпня 2019 р.

e-mail: bereslav@bigmir.net

DOI: 10.25264/2311-5149-2019-14(42)-61-66

Береславська О. І. Теоретичні та практичні аспекти консолідації банків. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, вересень 2019. № 14(42). С. 61–66.

УДК 336.713

JEL-класифікація: E22; E50; E51

Береславська Олена Іванівна,*доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри банківської справи та фінансового моніторингу
Національний університет державної фіскальної служби України***ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ КОНСОЛІДАЦІЇ БАНКІВ**

У статті розглянуто питання консолідації банків шляхом злиття та поглинання. На основі проведеного аналізу публікацій зарубіжних і вітчизняних науковців визначено мотиви та цілі консолідації банків. Розглянуто позитивні та негативні наслідки примусової консолідації банків. Виявлено специфіку консолідації банків в Україні. Визначено тенденції, що впливали на активізацію процесу злиття і поглинання вітчизняних банків. Запропоновано перспективні напрями подальшої консолідації вітчизняних банків.

Ключові слова: консолідація банків, злиття та поглинання, ринок M&A, іноземний капітал, банківська система.

Береславская Елена Ивановна,*доктор экономических наук, профессор, заведующая кафедрой банковского дела и финансового мониторинга
Национальный университет государственной налоговой службы Украины***ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ КОНСОЛИДАЦИИ БАНКОВ**

В статье рассмотрены вопросы консолидации банков путем слияния и поглощения. На основе проведенного анализа публикаций зарубежных и отечественных ученых определены мотивы и цели консолидации банков. Рассмотрены положительные и отрицательные последствия принудительной консолидации банков. Выявлена специфика процесса консолидации банков в Украине. Определены тенденции, которые влияли на активизацию слияний и поглощений отечественных банков. Предложены перспективные направления дальнейшей консолидации отечественных банков.

Ключевые слова: консолидация банков, слияния и поглощения, рынок M&A, иностранный капитал, банковская система.

Olena Bereslavska,*Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Banking and Financial Monitoring
National University of State Tax Service of Ukraine***THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS OF BANKS' CONSOLIDATION**

The article deals with the issues of bank consolidation through mergers and acquisitions. Based on the analysis of publications of foreign and domestic scientists, the motives and goals of bank consolidation were determined. It has been found that the main motive behind the merger and acquisition process is to obtain a synergistic effect, which is reflected in the qualitative and quantitative indicators of banking activity.

It is justified that the process of bank consolidation is always carried out in the context of the trends observed in the national and world economy. The crisis situation of the economy as a whole, and of the banking system in particular, contributes to the bankruptcy of both small and large banks, which stimulates them to merge and absorb. It is noted that the peculiarity of the process of bank consolidation after the 2008 crisis is the merger and acquisition with the participation of the state, i.e. full nationalization of banks or the acquisition by the state of a strategic stake in financial companies.

The subject of the article covers the study of the positive and negative effects of the forced consolidation of banks, which some countries have resorted to.

It is concluded that in Ukraine the active phases of the banks' mergers and acquisitions took place in the context of two significant trends in the banking sector. The first is related to the rapid development of the banking market and the emergence of foreign capital. The second one is with the crisis of the banking system and the rapid outflow of foreign capital.

It is determined that overcoming the crisis in the country's economy and the banking sector creates conditions for the resumption of foreign investment inflows. The banking sector remains the most attractive for mergers and acquisitions alongside industries such as agriculture, innovation and technology, and the insurance market.

It is substantiated that the intensification of the bank consolidation process will be facilitated by the macro-financial stability and economic growth observed in the current year and the large potential of lending to small and medium-sized businesses. It is necessary to solve the problem of "bad" loans (NPL) in the banking system as a whole, which hinders the activation of mergers and acquisitions agreements.

Key words: bank consolidation, mergers and absorptions, M&A market, foreign capital, banking system.

Постановка проблеми. Поточний стан банківської системи України не дозволяє їй повною мірою виконувати такі важливі макроекономічні функції: забезпечення економіки фінансовими ресурсами, підтримка найбільш конкурентних галузей, трансформація заощаджень у інвестиції. Водночас досвід розвинених країн та таких, що розвивають та реформують свою економіку стрімкими темпами, демонструє, що ключову роль у стимулюванні зростання ВВП відіграють саме банки.

Реструктуризація банківської системи в Україні ще триває. Першочерговим завданням є вирішення проблеми капіталізації банків, пов'язаної з їх укрупненням на основі як концентрації, так і консолідації банківського капіталу. У зв'язку з тим, що вітчизняна банківська система залишається одним з найбільш привабливих секторів для інвестування, актуальності набувають питання теорії і практики процесу консолідації банків шляхом злиття та поглинання, а також аналізу тенденцій розвитку цього процесу в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню такого явища, як-от консолідація банків (компаній), зокрема шляхом злиття та поглинання, приділено достатньо уваги у працях зарубіжних і вітчизняних науковців, серед яких: З. Боди, Дж. Вестон, Т. Кох, Т. Коупленд, Т. Колер, Дж. Маккой, Р. Мертон, П. Роуз, В. Діденко, Н. Каурова, С. Моїсєєв, О. Вовчак, С. Сіденко, Н. Циганова та ін. Водночас у контексті сучасних тенденцій, що спостерігаються на національних та регіональних ринках M&A (ринках злиття та поглинання), особливо у банківському секторі, потребує подальшого дослідження процес консолідації банків, його мотивація та специфіка вітчизняної практики злиття та поглинання на сучасному етапі економічного розвитку України.

Метою статті є дослідження теоретичних та практичних аспектів консолідації банків, виявлення специфіки процесу злиття і поглинання в банківській системі України та визначення напрямів подальшої консолідації вітчизняних банків.

Виклад основного матеріалу. Попри геополітичну напруженість, що спостерігається у світовій економіці через торгову війну між США і Китаєм, та проведення брекзиту у Великобританії, ринок M&A продовжував зростати. Так, 2018 року вартість угод злиття і поглинання дорівнювала 3,6 трлн. дол., а обсяг ринку збільшився на 13%. В Україні так само спостерігалось зростання цього ринку. За результатами звіту KPMG M&A Review 2018, обсяг угод злиття і поглинання в країні минулого року встановив новий максимум і досяг показника 1,8 млрд. дол. США [1]. Водночас одним із найбільш цікавих для угод M&A залишається вітчизняний банківський сектор.

Перед тим як розглянути практичні аспекти консолідації банків шляхом злиття і поглинання в Україні, необхідно визначитися з термінологічним апаратом. У тлумачному словнику термін “консолідація” (consolidation) має декілька значень. У нашому дослідженні під “консолідацією” будемо розуміти процеси злиття і поглинання. Варто зазначити, що “злиття” (merger) – це об'єднання компаній або банків в одну юридичну особу. Зазвичай злиття здійснюється або через обмін частини акцій однієї компанії (банку) на всі акції іншої компанії (банку), або шляхом обміну акцій декількох компаній (банків) на акції новоутвореної юридичної особи.

В окремих дослідженнях злиття розглядають як одну з форм консолідації, яка відбувається за позитивного ставлення двох кредитних організацій до об'єднання, щоб зайняти більш високу нішу в економіці країни і в рейтингу кредитних організацій, відповідно [2]. Позиція автора не викликає дискусій і з нею можна погодитися.

Термін “поглинання” (absorption) означає придбання одного банку іншим, причому банк, що поглинається, перестає існувати. Поглинання також можна розглядати як процес реорганізації банків, який може відбуватися певними шляхами:

- вороже поглинання, коли банк скуповує контрольний пакет акцій іншого банку, не досягаючи угоди з останнім;
- купівля на добровільних засадах банком контрольного пакету акцій небанківських фінансових установ (наприклад, страхових компаній), які перебувають у скрутному фінансовому стані;
- створення фінансово-промислових холдингів, коли банки купують контрольні пакети акцій промислових підприємств.

Оцінка тенденцій розвитку світового ринку M&A дає підстави стверджувати, що загалом цей ринок стає все більш цивілізованим і прозорим, злиття відбуваються на добровільних засадах, а обсяги приросту поглинання відходять у минуле.

Одним із великих сегментів ринку M&A є банківський сектор. У кінці ХХ століття і до кризи 2008 р. консолідація банків здійснювалася швидкими темпами та у великих обсягах, оскільки існувала думка, що процес злиття і поглинання – це крок до підвищення ефективності банківської системи загалом, яка може бути досягнута шляхом укрупнення банків. За даними ФРС, свого часу в США відбулося близько

8000 злиття банків і більшість гігантів з тих, що працює зараз, – це продукт злиття і поглинання [3]. Аналогічна тенденція спостерігалася і в Європі. Аналіз процесу консолідації банків в державах-членах ЄС протягом 1997 – 2003 рр. демонструє істотне скорочення кількості кредитних організацій: майже на 35,0 % у Німеччині, понад 25,0 % у Франції і Нідерландах, понад 20,0 % у Великобританії. У Бельгії кількість банків знизилась на понад 17,0 % [4, с. 224].

Дослідження проілюстрували, що консолідація банків справді має позитивний ефект, однак він не завжди є успішним. Експерти зазначають, що процеси злиття та поглинання можуть підлягати високому ризику і мають невеликі гарантії успіху. Дослідження компанії “Deloitte” (Deloitte Touche Tohmatsu Limited) ринку M&A засвідчило, що менше 20% угод злиття і поглинання значно збільшують капіталізацію. Із більшості невдалих угод 30% невдач пов’язані з помилками, які допускаються під час укладення угоди (наприклад, дуже велика ціна угоди), а 70% – з помилками, що виникають під час інтеграції двох компаній (банків). Сам процес укладення угоди є складним, однак інтеграція – ще більш складніша [5]. Прикладом невдалої угоди є поглинання “Royal Bank of Scotland” (RBS) банку “ANB ARMO” у 2007 р. RBS протягом наступних восьми років залишався збитковим.

Консолідація банків у сучасному світі, як підкреслюють Н. Каурова, О. Лякіна, відбувається за певної мотивації. Основним мотивом, на їх думку, є отримання синергетичного ефекту, що проявляється в якісних і кількісних показниках новоутвореної юридичної особи – банку. Цей ефект пояснюється економією на масштабі, комбінуванням взаємно доповнених ресурсів, укріпленням позицій кредитних організацій у різних сегментах банківського ринку. До мотивів консолідації банків автори також зараховують бажання здійснити диверсифікацію бізнесу. Консолідація кредитних організацій дозволяє розширити регіональну банківську мережу, здійснити найбільш повну диверсифікацію продуктів [6, с. 2].

Можливість використання надлишкових ресурсів також є важливим мотивом консолідації банків на кредитному ринку. Наприклад, регіональний банк з достатніми фінансовими ресурсами й обмеженими можливостями для їх розміщення може бути цікавим як об’єкт поглинання та джерело поповнення ресурсної бази великому на ринку банку [6, с. 2].

На думку вищезгаданих авторів, різниця у ринковій ціні компанії і вартості її заміщення для більшості банкірів є першочерговим мотивом. Купівля регіональних банків є дешевшою, як порівняти з розвитком власної філіальної мережі. За їх оцінкою, окупність філіалу становить у середньому 2-3 роки, тому з погляду оптимізації витрат доцільним є купівля вже діяльного банку з відповідними філіями, клієнтською базою і ліцензією регулятора [6, с. 2].

В окремих дослідженнях підкреслено, що роль цілей злиття і поглинання виконують: зростання капіталізації утвореного банку; прагнення підвищити якість управління і ефективність діяльності банку; можливість освоєння нових ринків; можливість спрощення податкового тягаря на увазі того, що ті чи ті регіональні банки володіють деякими податковими пільгами; зниження витрат та інше [7].

Процес консолідації банків завжди здійснюється в контексті тих тенденцій, що спостерігаються у національній та світовій економіці. Зокрема, під час економічних спадів, які зазвичай відбуваються в роки міжнародних і локальних фінансово-валютних та банківських криз, не тільки малі, але й великі банки втрачають ліквідність з-за ризикованих операцій на фондових ринках і, як наслідок, банкрутують. Якщо банкрутство маленьких банків спостерігається доволі часто та без суттєвих впливів на банківську систему загалом, то банкрутство великих, системно значущих для економіки країни, відбувається доволі болісно. Так, під час кризи 2007–2008 рр. у США поряд з іншими фінансовими компаніями стали банкрутами два великі інвестиційні банки – “Lehman Brothers” та “Merrill Lynch”, акції яких викупили “Barclays Capital” і “Bank of America”. У Європі прикладами злиття та поглинання у кризовий період були продаж голландського банку “ABN Armo” британському банку “Barclays” та італійського банку “Capitalia” італійській “UniCredit Group”.

Банкрутство “Lehman Brothers” та “Merrill Lynch” спричинило суттєве підвищення рівня системного ризику, тобто ризику всієї фінансової системи, що призвело до швидкої ланцюгової реакції і втрати вартості всіх фінансових інституцій та довіри до них, значних мультиплікативних негативних ефектів на всі сфери глобальної економіки.

Особливістю процесу консолідації банків під час кризи 2008 р. і після неї стало злиття і поглинання за участю держави, тобто повна націоналізація банків або придбання державою стратегічної частки у фінансових компаніях США і Європи. Так, 2008 року більше 50% (тобто 12 з 20) найбільших угод у Європі склали угоди за участю держави.

У 2009 р., за даними аналітичної компанії “Dealogic”, угоди M&A за участю державного капіталу становили 15% від загальної ємності світового ринку, або 354 млрд. дол. США (рекордний показник за всю історію). Державну підтримку було спрямовано, насамперед, на банківський сектор. У такому кон-

тексті найбільша угода відбулася у Великій Британії, де держава довела частку володіння “Royal Bank of Scotland” до 84,9%, вклавши 41,8 млрд. дол. Серед великих транзакцій в інших галузях виокремлюють участь уряду США в порятунку страхової компанії “AIG” [4].

У контексті зазначеного доречно згадати банківську систему України, яка у 2014–2016 рр. пережила надзвичайно глибоку кризу, що закінчилася банкрутством і виведенням з ринку великої кількості банків (зі 180 на початок 2014 р. до 96 на початок 2017 р.). Під час вітчизняної банківської кризи державну підтримку в розмірі 155 млрд. грн. отримав “ПриватБанк”, ставши на 100% державним. Водночас у 2014–2017 рр. на докапіталізацію інших державних банків – “ОщадБанку”, “УкресімБанку” та “Укргаз-Банку” – держава витратила 25,5 млрд. грн., 22 млрд. грн. та 3,8 млрд. грн. відповідно.

Теоретично і практично доведено, що приватна власність у питаннях ефективності переважає над державною. Тому ще 2016 року Міністерство фінансів України розробило “Засади стратегічного реформування державного банківського сектору” (далі – Засади), у яких визначено основні концептуальні підходи діяльності та розвитку державних банків. У Засадах визначається, що до 2022 року державні банки мають стати приватними і зосередити свою діяльність на розвитку роздрібного сегменту, енерго-ефективності та обслуговування експортно-імпортних операцій.

Дослідження практики та особливостей процесу консолідації банків засвідчує, що кожна країна обирає власні механізми підвищення конкурентоспроможності банківського сектору залежно від економічних та фінансових умов. Важливим чинником у цьому процесі є регулювання концентрації в банківському секторі. Після кризи 2008 р. за рекомендаціями Базельського комітету з нагляду вимоги до обсягу капіталу банків значно зросли. Тому деякі країни розглядали шляхи примусового злиття невеликих банків з метою формування загальнонаціональної банківської системи, представлені великими банками, вважаючи, що це призведе до концентрації капіталу, зменшення кількості банків; підвищення ефективності і покращення їх фінансового стану; скорочення кількості банкрутств. Зокрема, за експертними оцінками консолідація російського банківського сектору до 200 великих банків дозволила б збільшити кредитування економіки на 1% ВВП [8].

Примусова консолідація банків, на думку фахівців, має як позитивні, так і негативні наслідки. До позитиву можна зарахувати зниження вартості запозичених ресурсів для економіки; збільшення грошової пропозиції за рахунок кредитного мультиплікатора; стимулювання укрупнення банків; підвищення ефективності розподілу фінансових ресурсів; спрощення банківського регулювання і нагляду та скорочення витрат на нього.

Серед негативних наслідків основними є зниження конкуренції на ключових банківських ринках; зменшення обсягів кредитування завдяки зростанню раціонування кредиту; дестабілізація регіональних економічних систем у періоди криз; високі витрати санації системоутворювальних банків; ризики системної нестабільності [8].

Дослідження засвідчують, що уряди країн, які обрали шлях примусової консолідації з часом відмовляються від неї, оскільки процеси злиття і поглинання повинні відбуватися добровільно на фоні створення прозорого і стабільного економічного середовища, у якому банкам буде вигідно об’єднувати активи, а також в умовах посилення конкуренції. Саме посилення конкуренції, зокрема з боку іноземних фінансових інститутів, є дієвим чинником банківських злиття і поглинання у розвинених країнах [6, с. 5].

Процес консолідації банків є особливим для кожної країни. В Україні активні фази процесів злиття і поглинання банків відбувалися у контексті двох визначних тенденцій у банківській сфері. Перша – це стрімкий розвиток ринку банківських послуг у 2005–2009 рр. та входження іноземного капіталу в українські банки. Однією з перших угод у 2005 р. стала купівля АППБ “Аваль” групою “Raiffeisen International Bank-Holding AG” (Австрія) вартістю близько 1 млрд. дол. США. Далі були такі угоди: у 2005 р. група “BNP Paribas Group” (Франція) придбала АКІБ “УкрСібБанк” за 350 млн. дол. США (51% акцій); у 2009 р. придбано ще 30,42% акцій); у 2006 р. банківська група “UniCredit Group” (Італія) придбала АКБ “УкрсоцБанк” за 2,2 млрд. дол. США; у 2007 р. група “Erste Group” (Австрія) придбала АКБ “Престиж” за 104 млн. дол. США; у 2008 р. група “Intesa SanPaolo SPA” (Італія) придбала ВАТ “Правекс-Банк” за 750 млн. дол. США; у 2009 р. ГК “ВнешэкономБанк” (Росія) придбав ПАТ “ПромінвестБанк” приблизно за 650 млн. дол. США [9].

Друга – кризовий стан вітчизняної банківської системи, що спостерігався з 2012 до 2015 рр. та пов’язаний з відпливом іноземного капіталу з банків України. Протягом двох років (2012–2013) зарубіжні інвестори продали “VAB Bank”, “SEB Bank”, “Platinum Bank”, “Swedbank” (Омега банк), “Астра Банк”, ВАТ “Ерсте Банк”, ПАТ “Банк Форум”, “КредипромБанк”. Обсяг проведених угод значно перевищував суму у 600 млн. дол. США.

Специфіка процесу консолідації банків в Україні також визначалася впливом вітчизняної економічної кризи, що відбувалася у 2014–2015 рр. Знецінення гривні у 2014 р. на 97,3% (у 2015 – на 52,2%),

інфляція у 24,9% (у 2015 – 43,3%) та падіння ВВП – 6,8% (у 2015 р. – на 9,9%) ще більше загострили кризові явища в банківській системі. Водночас особливо негативний вплив мало знецінення гривні, оскільки банки повинні були провести переоцінку своїх балансів відповідно до нового обмінного курсу і сформуванати додаткові резерви під активні і пасивні операції. Політична та економічна нестабільність, велика частка безнадійних та сумнівних споживчих кредитів у кредитних портфелях банків, спричинена активним споживчим кредитуванням у попередні роки та кредитуванням пов'язаних осіб, створили умови для прискорення відпливу іноземного капіталу з вітчизняного банківського сектору.

Реформування банківської системи України та впровадження рекомендацій Базеля III, як уже зазначалося вище, призвело до банкрутства банків і суттєвого скорочення їх кількості. Це вплинуло на процес злиття і поглинання в банківському секторі. Банки, які втратили свою ліквідність з різних причин і підлягали ліквідації, почали об'єднуватися, а обсяги ринку M&A стали зростати. Специфічною ознакою зазначеного періоду консолідації банків є їх злиття і поглинання на основі концентрації національного капіталу.

Таблиця 1

Угоди злиття і поглинання банків України у 2014–2018 рр.

№	Дата угоди	Об'єкт угоди (злиття)	Вид угоди	Покупець
1	Червень 2018	КБ "Центр"	поглинання	ПАО "МТБ Банк" (Україна)
2	Грудень 2017	ПАТ "АБ "Експрес-Банк"	злиття	ПАТ "АКБ "Індустріалбанк" (Україна)
3	Листопад 2016	Універсал Банк	злиття	Vailican Limited (Кіпр) ТАСкомбанк (Україна)
4	Жовтень 2017	ПАТ «ВіЕс Банк» (VS Банк)	поглинання	ТАСкомбанк (Україна)
5	Жовтень 2016	ПАТ "Укрсоцбанк"	злиття	ABH Holdings S. A. (Люксембург) Альфа-Банк (Україна) Альфа-Груп (Росія)
6	Січень 2015	ПАТ "Енергобанк"	поглинання	ES2 Holding (Сінгапур)
7	Липень 2015	ПАТ "Астра Банк"	поглинання	AGRO HOLDINGS (Ukraine) LIMITED
8	Серпень 2015	ПАТ "Укргазпромбанк"	поглинання	Primestar Energy FZE (OAE)
9	Серпень 2015	ПАТ "РБС"	злиття	ТОВ "Українська бізнес-група" (Україна)
10	Серпень 2015	АТ "А-банк"	злиття	Сім'я Суркісі (Україна)
11	Січень 2014	"ПравексБанк"	злиття	Group DF (Україна)
12	Січень 2014	Банк Кіпра	поглинання	Альфа-Банк (Україна) Альфа-Груп (Росія)
13	Лютий 2014	ПАТ "БГ Банк"	злиття	Роджер Метьюз (Україна)
14	Березень 2014	ПАТ "Терра Банк"	злиття	ПАТ "Українська стратегічна група" (Україна)
15	Травень 2014	КБ "Актив Банк"		Central markets/Convers Group (Україна)

Джерело: складено за даними Інтернет-сайтів банків, зазначених у таблиці.

Аналіз інформації, наведеної у таблиці 1 засвідчує, що процес злиття і поглинання протягом 2015–2017 рр. здійснювався переважно за участю вітчизняних інвесторів.

Висновки і пропозиції. Вихід з кризового стану економіки України загалом і банківського сектору зокрема створює умови для відновлення припливу іноземних інвестицій. За даними звіту KPMG стосовно ринку M&A, протягом останніх двох років банківський сектор залишається найбільш привабливим для угод злиття і поглинання поряд із галузями, як-от сільське господарство, сектор інновацій і технологій, страховий ринок. Загалом на ці сфери економіки припадає 60% угод зі злиття і поглинання [1].

Активізації процесу консолідації банків, на наш погляд, сприятиме, по-перше, макрофінансова стабільність і економічне зростання, що спостерігаються протягом поточного року; по-друге, великий потенціал кредитування малого та середнього бізнесу, про що свідчить низька частка кредитів роздрібного сектора до ВВП – 3% у 2017 р. (у 2012 р. – 10%) і корпоративного – 17% у 2017 р. (у 2012 р. – 42%); по-третє, продаж державних банків до 2022 р. згідно із засадами стратегічного реформування державного банківського сектору (100% продаж "ПриватБанка" і "УкргазБанка", а також зниження частки державної власності "ОщадБанка" до 55%).

Для того, щоб вітчизняні державні банки стали привабливими для іноземних інвесторів, необхідно вже сьогодні здійснити внутрішню реорганізацію з метою підвищення ефективності бізнес-процесів, корпоративного управління, ризик-менеджменту, комплаєнс-функцій.

Також необхідно вирішити проблему "поганих" кредитів (NPL) у банківській системі, яка стримує активізацію угод зі злиття і поглинання. Відомо, що в Україні один з найвищих коефіцієнтів непра-

цюючих кредитів у Європі. За даними НБУ, частка цих кредитів у загальних обсягах перевищує 55%. Вирішенням цієї проблеми може стати постанова про створення ринку проблемних активів через запровадження “поганих банків”(badbanks), яким будуть передаватися в управління проблемні активи. Це сприятиме збільшенню обсягів угод зі злиття і поглинання, оскільки подальша консолідація банків є важливим чинником для підвищення якості та ефективності вітчизняної банківської системи.

Література:

1. Огляд угод М&А в Україні у 2018 році. URL: <https://www.slideshare.net/sadovnychy/ma-2018-kpmg>
2. Федорова Е. С. Банковские слияния и поглощения: сущность и мотивы. *Молодой ученый*. 2014. № 17. С. 351–354. URL: <https://moluch.ru/archive/76/13013/>.
3. Почему консолидация банков – не панацея от проблем. URL: https://forbes.kz/finances/finance/slovo_i_delo_1504618082/.
4. Мусій Я. М. Особливості злиття і поглинання у банківському секторі ЄС: висновки для України. Економічний аналіз. 2013. Том 13. С. 223–229. URL: <file:///C:/Users/admin/Downloads/486-2168-1-PB.pdf>.
5. Банковская консолидация и эффективность банковской системы. URL: <https://pravo.studio/teoriya-deneg/bankovskaya-konsolidatsiya-effektivnost.html>.
6. Каурова Н. Н., Лякина О. В. Консолидация в банковском секторе: слияния и поглощения кредитных организаций в современной России. URL: <https://bankir.ru/publikacii/20060817/konsolidaciya-v-bankovskom-sektore-sliyaniya-i-pogloscheniya-kreditnih-organizacii-v-sovremennoi-rossii-1378650/>.
7. Набок І. І., Вишнякова О. В. Злиття і поглинання в банківській сфері: сучасні тенденції Європейського і вітчизняного ринків. URL: file:///C:/Users/admin/Downloads/sru_2017_1_25.pdf.
8. Моисеев С. Консолидация банков: pro at contra. URL: <https://republic.ru/posts/1/210781>.
9. Возна Л. Б. Оцінка угод злиттів та поглинань банків в умовах посилення конкуренції. *Бізнес Інформ*. 2013. № 9. С. 299–303.
10. Диденко В.Ю. Консолидация банковского сектора в форме слияний и поглощений. *Финансовая аналитика: проблемы и решения*. 2016. № 17. С. 28–41. URL: <https://fin-izdat.ru/journal/fa/arch.php>.
11. Сіденко С., Кір'яков Д. Стратегія і тактика міжнародних злиттів і поглинань. *Міжнародна економічна політика*. 2012. № 1–2. С. 55–82. URL: http://iepjournals.com/journals/16-17/2012_3_SVITLANA_SIDENKO_DENYS_KIRYAKOV.pdf.